

ЩОДО ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

REGARDING GENERAL SOCIAL MEASURE STOP REVENT VIOLATIONS OF ENVIRONMENTAL SAFETY RULES

Дем'янов В.В., аспірант
кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Класичного приватного університету

Однозначно, перебіг на території нашої держави та наслідки війни, вже стали найбільшою екологічною катастрофою в Україні, наслідки яких поки що складно оцінити. Військова агресія Росії, здатна ускладнити й так не вирішені екологічні проблеми.

Через те, що удари агресором завдаються по інфраструктурі, більшість злочинів пов'язані з пошкодженням промислових об'єктів (виникають численні пожежі на нафтобазах, руйнування промислових комплексів, неможливість та складнощі проведення екологічної експертизи, правил екологічної безпеки, порушення порядку експлуатації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів тощо). Вже понад 44 відсотків природоохоронних територій України, на яких ведуться бойові дії.

В цих умовах важливо займатися розробкою інструментарію та методології виявлення, збору та аналізу негативних наслідків для навколишнього середовища внаслідок війни. Ця ситуація - безпрецедентна для нас, а також для всієї Європи. Саме тому дуже важливим є не тільки збирати інформацію (інформації з відкритих вільних джерел, з медіа, заяв офіційних служб та осіб, за допомогою чат-ботів електронних ресурсів, моніторингу різних екологічних організацій та активістів; як українських так і зарубіжних), з метою розробки успішних механізмів обробки та використання цієї інформації.

У цих умовах є потреба рішучих дій з боку держави та правоохоронних органів, бо на них покладено важливі завдання протидіяти злочинності та оперативного реагувати на злочини. В умовах війни швидко відбувається переосмислення фундаментальних понять та навіть зміна парадигми запобігання екологічній злочинності, а отже, для всієї наукової спільноти та практичних працівників постають непрості завдання і виклики дослідження, розробки і впровадження відповідних засобів запобігання.

Підсумовуючи можна зазначити, що об'єктивна ситуація сьогодення в нашій країні, це наявні результати та продовження загрози всіх ризиків зовнішньої агресії; стан справ, при якому спостерігаємо результати структурних реформ (практично в кожному секторі суспільного життя, в тому числі безпеки довкілля), що у сукупності не дає можливості для належного ресурсного забезпечення ефективного функціонування системи протидії екологічній злочинності, навіть на шкоду значних збитків для розв'язання інших актуальних соціальних завдань держави та суспільства.

Таким чином, розглянуті у дослідженні положення про заходи протидії екологічній злочинності, відображають наше бачення наявних проблем у цій сфері. Практична реалізація визначених вище категорій повинні набути реалізації в загальному механізмі заходів протидії злочинності проти безпеки довкілля. А дослідження заходів кримінології та проблем запобігання порушенням правил екологічної безпеки України, не обмежуються тільки розглядом загальносоціальних засобів, а потребують деталізації у подальших дослідженнях соціально-кримінологічних засобів запобігання порушенням правил екологічної безпеки тощо.

Ключові слова: екологічна політика, експлуатація природних ресурсів, екологічні права та обов'язки, захист довкілля, збереження довкілля, екологічна безпека, промисловий регіон.

Undoubtedly, the migration on the territory of our state and the consequences of the war have already become the biggest environmental disaster in Ukraine, the consequences of which are still difficult to assess. Russia's military aggression is capable of complicating the already unresolved environmental problems.

Due to the fact that attacks by aggressors are carried out on infrastructure, most crimes are related to damage to industrial facilities (there are numerous fires at oil depots, destruction of industrial complexes, the impossibility and difficulties of carrying out environmental expertise, environmental safety rules, violations of the operating procedures of enterprises, structures, vehicles and other objects, etc.). There are already more than 44 percent of nature conservation areas of Ukraine where hostilities are taking place.

In these conditions, it is important to engage in the development of tools and methodologies for identifying, collecting and analyzing the negative consequences for the environment as a result of the war. This situation is unprecedented for us, as well as for the whole of Europe. That is why it is very important not only to collect information (information from open free sources, from the media, statements of official services and individuals, with the help of chatbots of electronic resources, monitoring of various environmental organizations and activists; both Ukrainian and foreign), in order to develop successful mechanisms for processing and using this information.

In these conditions, there is a need for decisive actions on the part of the state and law enforcement agencies, because they are entrusted with the important tasks of combating crime and responding promptly to crimes. In the conditions of war, fundamental concepts and even a change in the paradigm of prevention of environmental crime are rapidly taking place, and therefore, for the entire scientific community and practical workers, difficult tasks and challenges of research, development and implementation of appropriate means of prevention arise.

Summarizing, it can be noted that the objective situation today in our country is the existing results and the continuation of the threat of all risks of external aggression; a state of affairs in which we observe the results of structural reforms (practically in every sector of public life, including environmental security), which in aggregate does not provide the opportunity for adequate resource provision for the effective functioning of the system for combating environmental crime, even to the detriment of significant losses for solving other relevant social tasks of the state and society.

Thus, the provisions on measures to combat environmental crime considered in the study reflect our vision of existing problems in this area. The practical implementation of the categories defined above should be implemented in the general mechanism of measures to combat crime against environmental security. And the study of criminology measures and problems of preventing violations of environmental safety rules of Ukraine are not limited to the consideration of general social means, but need to be detailed in further studies of social and criminological means of preventing violations of environmental safety rules, etc.

Key words: ecological policy, exploitation of natural resources, ecological rights and responsibilities, protection of the environment, preservation of the environment, ecological safety, the industrial region.

Постановка проблеми. Проблема відносин суспільства та природи – найважливіша проблема сучасності. Це очевидно, проте стає все більш очевидним, що нерациональне, неконтрольоване й злочинне виснажливе викорис-

тання ресурсів навколишнього природного середовища, що обумовлено цілим комплексом об'єктивних обставин та суб'єктивних подій здатне – тільки наблизити нас до екологічної катастрофи. За таких чинників, завданням

держави та суспільства є впровадження конституційних приписів у повсякденне життя. Відповідно до ст. 16 Конституції України забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території нашої країни, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, підривів нафтобаз, руйнування об'єктів промисловості (неконтрольовані викиди яких здатні нанести шкоду екосистемі планети), пошкодження у енергетичній мережі України, зайнятість 44% природоохоронних територій України веденням бойових дій, а тепер ще й подолання наслідків підриву Каховської ГЕС (катастрофа планетарного масштабу) [4].

На шляху вирішення сучасних екологічних проблем в Україні постає довгострокова державна екологічна політика України, яка поєднує сукупність заходів загальносоціального, правового та спеціально-кримінологічного характеру протидії правопорушенням, в тому числі злочинним проявам у сфері довкілля. У Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року наголошується, що головною ідеєю цієї стратегії повинна стати збалансована експлуатація природних ресурсів, а також пріоритетність питань захисту довкілля, що унеможливить знищення досягнення збалансованого (сталого) розвитку [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми розглядали багато вчених та науковців з різних галузей науки, зокрема, Алфьоров М. А., Андрейцев Ю. І., Бандажевський Ю. І., Барановський В. А., Білявський Г. О., Бойко М. Ф., Бондар О. І., Борисов В. І., Вишневецький О. С., Гавриш С. Б., Гетьман А. П., Голіна В. В., Гродзинський Д. М., Гуцал В. О., Дагель П. С., Данилишин Б. М., Джу́жа О. М., Денищик О. Ю., Дмитрук О. Ю., Дорогунцов С. І., Драпиковський О. І., Дрьомін В. М., Дудоров О. О., Жевлаков Е. М., Єгорова Т. М., Ісасв С. Д., Карамушка В. І., Карпюк О. Т., Кобак Т. І., Ковальчук О. З., Колбасов О. С., Корчева З. Г., Лановенко І. П., Лопушанський Ф. А., Ляшенко В. І., Левіна Г. М., Матвійчук В. К., Матус С. А., Мислива Т. М., Митрофанов І. І., Мельник М. П., М'ягченко О. П., Навроцький В. О., Назарова О. В., Ободовський О. Г., Олійник Я. Б., Палієнко Е. Т., Підкамінний І. М., Поліщук Г. С., Повеліцина П. Ф., Присяжний В. М., Приходько М. М., Радченко В. Г., Романчук С. П., Руденко Л. Г., Рудько Г. І., Сердюк А. М., Сілецький Ю. А., Стецюк В. В., Стусь В. П., Трємбицький В. А., Хільчевський В. К., Чорний С. Г., Чумаченко М. Г., Шевченко В. Г., Шемшученко Ю. С., Шищенко П. Г., Щур Ю. В., Юрченко А. А. та інші. Однак складність і багатоаспектність зазначеної проблеми потребують подальшої розробки наукових основ запобігання порушенням правил екологічної безпеки відповідно до потреб практики, й особливо під час воєнного стану. Отже, актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю узагальнення, розробки та застосування принципово нових положень щодо загальносоціальних заходів запобігання порушенням правил екологічної безпеки.

Метою статті таким чином є дослідження загальносоціальних заходів кримінології та проблем запобігання порушенням правил екологічної безпеки України.

Вклад основного матеріалу. Протидія злочинності - це глобальна проблема сучасного цивілізаційного суспільства. А діяльність з перешкоджання вчиненню злочинів - це в першу чергу діяльність, що здійснюється насамперед з метою перервати дію чинників, що її зумовлювали, і тим самим здатні перешкодити подальшому вчиненню злочинів, існуванню злочинності в сучасних параметрах та їхньому збільшенню тощо [12, с. 318].

Загальносоціальне запобігання спрямовано на усунення, ослаблення, нейтралізацію загалом негативного комплексу впливу на злочинність, а також виникнення антикриміногенних чинників. Загальносоціальне запобігання охоплює великі, що мають довготривалий характер,

види соціальної профілактики. Це – вирішення значних економічних, соціальних, ідеологічних, політичних, культурно-виховних, організаційно-управлінських та інших проблем життя суспільства в межах формування та реалізації рішень держави і уряду. Отже, загальносоціальне запобігання посідає одне з пріоритетних місць у державній політиці впливу на злочинність.

Загальносоціальна профілактика злочинності є визначальною підсистемою системи профілактики злочинів, яка охоплює найбільш масштабні, довготривалі й ефективні види діяльності, найбільш значні соціальні заходи в державі та покликана забезпечити правомірну поведінку всіх членів суспільства. Соціальним адресатом загальної профілактики може бути й усе населення держави, й населення окремих її регіонів чи місцевостей (наприклад, промислового регіону).

Реалізація загальносоціальних заходів допомагає створювати економічні, організаційні, політичні й інші умови для ефективного здійснення спеціально-кримінологічних заходів. Загальні заходи запобігання спрямовані на вирішення глобальних, загальних економічних і соціальних проблем, що спеціально не орієнтовані на боротьбу зі злочинністю, проте, з огляду на виняткову значущість для економічного, духовного й соціального життя суспільства, здатні вирішити проблему боротьби зі злочинністю.

Загальну профілактику злочинів розуміють також як «діяльність щодо виявлення детермінант злочинності, а також розроблення і здійснення заходів, спрямованих на їх усунення чи нейтралізацію» [14, с. 141].

Сьогодні у суспільства значний арсенал засобів впливу на особу, формування її морального обличчя, правової свідомості. Серед них провідну роль відведено засобам масової інформації (Інтернету, соціальним мережам, пресі, радіо, телебаченню й кінематографу тощо). Сучасні науковці та фахівці усвідомлюють важливість задачі повного та ефективного використання арсеналу засобів та коштів для вирішення нагальних проблем, які постають перед суспільством та державою. Не менш вагоме значення для профілактики злочинності мають загальносоціальні заходи щодо підтримки розвитку освіти й культури в суспільстві, збереження й розвитку нашого духовно-морального спадку, розуміння значення екологічної безпеки [18, с. 26].

На сучасному етапі розвитку науки спостерігається як підвищений інтерес до методологічних проблем процеса нового знання взагалі, так й інтенсивна розробка концептуальних засад нових теорій або інноваційних підходів до вже наявних знань, на яких в подальшому базуватиметься практичний сегмент життєдіяльності соціуму. Висування на передній край науки методологічних проблем та зміна їхнього змісту викликані двома основними причинами – ускладненням процесів соціальних досліджень, зумовлених різноманітністю, динамічністю й численністю об'єктів пізнання, а також суперечливістю соціальних завдань, що одночасно вирішуються.

Кожна трансформація кримінологічних знань у соціальній практиці так само визначає необхідність звернення до проблем методологічного плану. Бо неможливо вирішити задачу ефективного запобігання злочинним проявам того чи іншого виду, в тому числі злочинам проти довкілля, без відповідного теоретичного обґрунтування головних шляхів його вирішення враховуючи вже наявний досвід, без чіткої думки про предмет та об'єкт певного дослідницького простору й розуміння двохсторонності зв'язку «теорія з практикою». Адаже кримінологічна діяльність є не тільки науковою сферою, але і прикладною та аналітичною (управлінською) діяльністю.

Ефективність будь-якої практичної діяльності соціального інституту багаторазово підсилюється, якщо його діяльність має відповідне чітке теоретичне обґрунтування щодо природи, призначення, остаточної мети його функ-

ціювання, форм і методів забезпечення реалізації цієї діяльності, критеріїв оцінки досягнутого тощо. Висловлене є особливо важливим у світлі вдосконалення сучасних уявлень про цілеспрямований потенціал системи протидії злочинності, в якому необхідно спочатку оптимізувати уявлення про ідеальну модель діяльності, яка відображає цю систему [16, с. 19].

Вживання загальних заходів запобігання правил екологічної безпеки тісно пов'язане з характером взаємодії суспільства і природи. Саме на макрорівні закладаються антикриміногенні фактори, що сприяють правомірній діяльності. Відомо, що провідне значення в загальносоціальному запобіганні цих злочинів мають заходи, пов'язані з: удосконаленням технологій промислового виробництва і насамперед саме металургійної і видобувної та інших галузей, що шкідливо впливають на навколишнє природне середовище; підвищенням культури землеробства; модернізацією транспортних засобів; запровадженням безвідходних технологій; підвищенням правової та екологічної культури громадян. Такий вплив факторів, які спрямовані на подолання криміногенного фактору треба поєднувати з науково обгрунтованим ставленням до екологічної безпеки довкілля. При цьому обов'язковому урахуванню підлягають екологічний баланс в довкіллі, устанований порядок використання природних ресурсів, життя людей, екологічне стан значних територій й інші природні чинники, що впливають на поведінку людини, її звички, екологічну самосвідомість, самооцінку тощо.

Свій вклад у протидію з екологічною злочинністю вносять різні об'єднання громадян, партія «зелених», вітчизняні та міжнародні неурядові екологічні організації, ЗМІ, Інтернет. Вони взаємодіють з державними структурами з питань профілактики екологічних правопорушень, надають допомогу в цій справі природоохоронним та правоохоронним органам, а також безпосередньо виявляють та усувають подібні правопорушення.

Таким чином, закономірно важливою умовою підвищення ефективності попередження цих злочинів є удосконалення правової бази забезпечення екологічної безпеки. Потрібна як законотворча робота по вживанню заходів, спрямованих на консолідацію зусиль законодавчої та виконавчої влади, громадських об'єднань всеукраїнського та регіонального рівнів, вчених, науковців та практиків для розробки й прийняття нових законодавчих актів галузі. Також, має значення постійне підвищення еколого-правової свідомості як на суспільному, так і індивідуальному рівнях. Це й буде реалізацією потенціалу еколого-попереджувальної діяльності з запобігання порушенням правил екологічної безпеки. Саме тут виникає реальна можливість подолання таких деформацій свідомості як інертність і стереотипність мислення, некомпетентність, безвідповідальність, протекціонізм, кар'єризм тощо.

Ми розуміємо, що дієвої протидії екологічним злочинам неможливо протипоставити без послідовних, спланованих та скоординованих дій, об'єднаних загальною концепцією. Саме тому, що екологічна злочинність має системний характер - вона потребує такого ж системного підходу у їх подоланні.

Очевидно, що така діяльність не охоплює репресивну, превентивну та комплексну складову протидії злочинності. Отже, у такій діяльності немає кримінологічної складової, спрямованої на нейтралізацію явищ, що детермінують злочинність, насамперед соціального характеру, адже, за словами М. Ганді [9], будь-який злочин - свого роду хвороба. А О. М. Литвак з цього приводу говорить: «Насправді, найбільш зручно і успішно боротьба могла б вестись, якби злочинців фізично знищували. Але держава не воює із хворими та не вихованими» [15, с. 52].

Сучасні характеристики екологічної злочинності в Україні, її масштаби, поширення, трансформаційні процеси та небезпечні тенденції розвитку вимагають адекват-

ного реагування держави та суспільства на наявні загрози. Зважаючи на системний характер екологічної злочинності як явища, системними та комплексними мають бути так само і заходи реагування, що мають втілюватись у розроблені та реалізації дієвої стратегії протидії екологічній злочинності. В. Я. Тацій зауважував, опрацювання й реалізація ефективних стратегій протидії злочинності - справа дуже складна. Ними держави світу займаються не одну сотню років, однак кардинальних успіхів у цій сфері поки що не досягнуто, хоча енергійні, багаторівневі за масштабом, обгрунтовані, реальні, конкретні, а не декларативні, ресурсно забезпечені запобіжні заходи дають помітні позитивні наслідки [19, с. 13].

Зважаючи на те, що протидія екологічній злочинності - найскладніший та найспецифічніший вид соціально-правової діяльності, яка зумовлена наступними чинниками: з усіх видів складів злочинів екологічна злочинність характеризується найвищим майже стовідсотковим рівнем латентності; екологічна злочинність породжує екологічні катастрофи; процеси глобалізації, обумовлені науково-технічним прогресом, через антропогенний і техногенний вплив на екосистему мали наслідком глобалізацію екологічної злочинності та зумовили її транснаціональний характер; за масштабністю, руйнівною силою і тривалістю незворотної процесів наслідки екологічних злочинів не порівнянні з усіма наслідками інших видів злочинної діяльності разом взятими; соціальна небезпека, всеосяжний характер і тривалий негативний вплив екологічних злочинних посягань не охоплюються офіційною статистикою; не створено єдиної геоінформаційної системи, що змогла б надавати можливість точно визначати рівень і різноманітні кримінологічні параметри екологічної злочинності; рівень судово-слідчої практики та оперативно-розшукової діяльності є доволі низьким; відсутні спеціалізованих екологічних судів.

Така запобіжна діяльність, може бути ефективною за умови додержання певних вимог. До таких вимог (чинників) відносять: визначення стратегії, у тому числі мети, завдань, стратегічних напрямів та результатів запобіжної діяльності; адекватне уявлення про стан функціонування безпосереднього й опосередкованого предмета діяльності; прогнозування змін і тенденцій предмета діяльності; визначення порядку, методики, форм, засобів запобіжної діяльності, загальних засад її тактики, адекватних цим засобам суб'єктів застосування; інформаційне забезпечення реалізації визначених завдань, передусім стосовно злочинності, її причин і умов, інших детермінантів, динаміки їхньої зміни, спрямування та змісту запобіжних заходів і засобів, оцінки їхньої результативності, відповідних знань та умінь (навичок) суб'єктів діяльності; прийняття потрібних управлінських рішень, зокрема затвердження планів запобіжної роботи та організаційних заходів щодо їхнього запровадження, обов'язків суб'єктів діяльності стосовно виконання останніх; координацію запобіжної діяльності по горизонталі та вертикалі; здійснення контролю виконання; забезпечення правового регулювання; матеріальне та в цілому ресурсне забезпечення [12, с. 358-359]. Також він зазначає, що згідно з визначеною політикою держави у сфері протидії злочинності повинні бути розроблені й у легітимній формі офіційно визначені стратегія та концептуальні засади (концепції) її реалізації [13, с. 224]. О. М. Литвинов, розглядає цілі протидії злочинності з різних позицій та на різних рівнях функціонування системи: загальносоціальної цілі через комплексне забезпечення безпеки; інституційної цілі через зменшення вірогідності вчинення злочинів; цілі організації системи через визначену позицію з приводу призначення місця та ролі системи; функціональної цілі через зниження рівня злочинності, спеціальної цілі діяльності через сукупність пріоритетів тощо [17, с. 381].

Добираючи, відповідно викликає сьогодення, шляхи реалізації загальносоціальних заходів запобігання пору-

шенням правил екологічної безпеки України, відповідно до ієрархії соціальних цінностей, встановлених ст.3 Конституції України, головною метою будь-якої діяльності держави, у тому числі й протидії злочинності, має бути визнано захист людини від посягань на її життя, здоров'я та інші природні права. Саме потреба в такому захисті й зумовлює необхідність і корисність такої діяльності для суспільства. Зважаючи на спрямованість екологічних посягань, такою соціальною потребою може бути визнано забезпечення дотримання екологічних прав люди (на екологічно безпечне довкілля) [4]. У вузькому розумінні ці права значаться, як безпосередньо право на безпечне навколишнє природне середовище; у широкому розумінні - це права, пов'язані з використанням та відтворенням природних ресурсів і охороною довкілля [10, с. 181].

Нормативно визначеними Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічними правами громадян (ст. 9) є безпечне для їхнього життя та здоров'я навколишнє природне середовище; участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь у прийнятті рішень із цих питань; участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів; здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів; об'єднання в громадські природоохоронні формування; вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом; участь у громадських обговореннях з питань впливу планованої діяльності на довкілля; одержання екологічної освіти; подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище; оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом [2]. Також екологічні права громадян закріплені у Кодексі України про надра, Водному, Земельному, Лісовому кодексах, окремих екологічних законах. Основними, найважливішими екологічними правами людини є визначені ст. 50 Конституції України право на безпечне для життя і здоров'я довкілля; право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення; право на відшкодування шкоди, завданої громадянам порушенням зазначених прав [3; 6; 7].

Відтак, кінцевою метою протидії екологічній злочинності є захист людини від злочинних посягань на її екологічні права, зокрема у сфері забезпечення системи екологічної безпеки довкілля, охорони навколишнього природного середовища, охорони, використання, збереження та відтворення природних ресурсів. Це та мета (держави, суспільства і наша), до якої потрібно прагнути, постійно наближаючись до неї. На шляху реалізації протидії злочинності, треба визначити завдання такої діяльності. Такими завданнями вважаємо наступні: забезпечення переходу на якісно новий ступінь протидії злочинності, що відповідає сучасним соціально-економічним реаліям; досягнення необхідної цілеспрямованості й комплексності протидії злочинності; забезпечення єдності дій всіх суб'єктів протидії злочинності; широке залучення до діяльності державних органів та інститу-

тів громадянського суспільства; забезпечення паритету в застосуванні заходів переконання і примусу; створення в Україні системи належного інформаційно-аналітичного забезпечення протидії екологічній злочинності на підставі результатів аналізу достовірних відомостей про її стан і детермінуючі чинники, а також моніторингових даних про стан навколишнього природного середовища; мінімізацію впливу криміногенних факторів і практичних можливостей учинення екологічних злочинів; підвищення ефективності правозастосовної діяльності органів кримінальної юстиції щодо виявлення, розкриття екологічних злочинів, їх розслідування, судового розгляду та виконання покарань; здійснення інформаційного впливу на різні соціальні групи з метою формування нетерпимого ставлення до екологічних правопорушень; посилення ролі інститутів громадянського суспільства у протидії екологічній злочинності [8, с. 80; 17, с. 34]. Відповідно до додержання системи принципів протидії екологічній злочинності уявляється нам у такому вигляді: системності, комплексності, відповідності, пріоритетності запобіжних заходів, міжнародного співробітництва, взаємодії влади з громадськістю, адекватного забезпечення.

Наприклад, застосування системного підходу створює можливості для об'єктивного вивчення феномену екологічної злочинності, а відтак, і теоретичного розв'язання проблеми протидії їй, а також практичного застосування заходів протидії екологічній злочинності. Якщо такі заходи не є відповідними сутності об'єкта протидії (у нашому випадку - система екологічної безпеки довкілля; як явище яке є частиною загальної безпеки держави разом з іншими її видами та формує систему національної безпеки України; входять екологічна, військова, суспільна (охорона громадського порядку тощо), соціально-політична, економічна, особиста й інші види безпеки. Вони складають широку систему ключових цінностей, пріоритетно забезпечених і захищених Конституцією України, та є частиною глобальної безпеки. У постчорнобильській Україні екологічна безпека поряд із військовою й особистою є єдиним із найбільш складних видів суспільних відносин, що впливають на формування національного інтересу. Це пов'язано також з історичною необхідністю збереження генотипу українського народу, недопущення виродження нації в умовах триваючої екологічної кризи, яка постійно змінює свої біосоціальні характеристики та ускладнюється техногенними аваріями і катастрофами, забезпечення необхідного фізичного та морального здоров'я населення.), вони неспроможні й дієво впливати на цей об'єкт. Відповідно до зазначеного підходу явища, об'єкти дослідження розглядаються як системи, між частинами якої існують взаємозв'язки. Усі складові такої системи взаємодіють між собою та є взаємозалежними.

Відповідно до положень ст. 236 КК України, забезпечення організації та функціонування системи протидії екологічній злочинності повинно відповідати тим явищам і процесам, які їх обумовлюють. Вплив на криміногенні чинники екологічної злочинності має здійснюватися з урахуванням її багаторівневого характеру (мається на увазі мінімізація та нейтралізація тих детермінант, що відбуваються як на загальному, так і на рівні окремого різновиду екологічної злочинності (злочини проти довкілля), а також на рівні конкретного злочину (Порушення правил екологічної безпеки) [5].

Протидія злочинності (як особливий інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління), складається з різноманітної за формами діяльності відповідних суб'єктів [8, с. 45] та зумовлює необхідність відповідності та узгодженості системи протидії екологічній злочинності з державно-управлінською діяльністю у сферах, що межують або перетинаються з зазначеною. Насамперед функціонування системи протидії екологічній злочинності має узгоджуватись із загальносоціальними державними

управлінськими стратегіями, стратегіями протидії злочинності, а також державного управління у сфері реалізації екологічної політики.

Відповідно до ст. 3 «Основних принципи охорони навколишнього природного середовища» Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2] та думок низки науковців: соціальна цінність запобігання злочинам проти довкілля включає не тільки скорочення сфери застосування кримінально-правових норм, але й зменшення ціни екологічної злочинності, тобто скорочення її шкідливих наслідків [11, с. 75].

Необхідно також враховувати, що незважаючи на те, що запобіжні заходи повинні бути економічно вигідними та економічно-раціональними (вимоги мінімізації матеріальних витрат), не можна вимагати позитивного економічного балансу під час організації та функціонування профілактики злочинів.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи можна зазначити, що об'єктивна ситуація сьогодення в нашій країні, це наявні результати та продовження загрози всіх ризиків

зовнішньої агресії; стан справ, при якому спостерігаємо результати структурних реформ (практично в кожному секторі суспільного життя, в тому числі безпеки довкілля), що у сукупності не дає можливості для належного ресурсного забезпечення ефективного функціонування системи протидії екологічній злочинності, навіть на шкоду значних збитків для розв'язання інших актуальних соціальних завдань держави та суспільства.

Таким чином, розглянуті у дослідженні положення про заходи протидії екологічній злочинності, відображають наше бачення наявних проблем у цій сфері. Практична реалізація визначених вище категорій повинні набути реалізації в загальному механізмі заходів протидії злочинності проти безпеки довкілля. А дослідження заходів кримінології та проблем запобігання порушенням правил екологічної безпеки України, не обмежуються тільки розглядом загальносоціальних засобів, а потребують деталізації у подальших дослідженнях соціально-кримінологічних засобів запобігання порушенням правил екологічної безпеки тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року від 28 лютого 2019 року № 2697-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
2. Закон України Про охорону навколишнього природного середовища від 25.06.1991 року. № 1264-XP. Дата оновлення : 04.06.2017. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page4_376
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
4. Конституція України від 13 квітня 2012 року №9627-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року №2143-III. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Кодексі України про надрavid 27 липня 1994 року № 132/94-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року № 3852-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
8. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Харків: ХНУВС, 2011. 308 с.
9. Ганди Махатма Карамчанд, Гомер Джек А. Мудрость Ганди. Мысли и изречения. URL : <https://unotices.com/book.php?id=160585&page=36>
10. Гетьман А. П., Костицький В. В. Становлення та розвиток інституту екологічних прав людини у законодавстві України. *Право України*. 2012. № 1/2. С. 180-202.
11. Діденко С. В., Крючек С. В., Поліщук Г. С. та ін. Довкілля як об'єкт кримінально-правової охорони : навч. посіб. Херсон : Видавець ПП ЧуєвС. М., 2009. 116 с.
12. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 424 с.
13. Закалюк А. П. Теоретична характеристика та об'ґрунтування системи державної протидії проявам злочинності. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 216-227.
14. Курило В. І., Михайлов О. Є., Яра О. С. Кримінологія: Загальна частина : курс лекцій. Київ : Кондор, 2006. 192 с.
15. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність: Кримінологічно-правове дослідження. Київ: ЮрінкомІнтер, 2000. 280 с.
16. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : Вид-во ХНУВС, 2008. 446 с.
17. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні (теоретичні та практичні засади): дис. ... д-ра юрид. наук. Дніпропетровськ, 2010. 426 с.
18. Медицький І. Б. Запобігання злочинності : навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2008.
19. Тацій В. Я. Боротьба зі злочинністю на межі ХХІ століття - проблема сьогодення. Проблеми законності. Харків, 2008. Вип. 99. С. 3-18.